

שמעתא עמיקתא

גליון רכ"א / פר' בהעלותך / היתשע"ה קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר לתפור חתך בשבת כדי שלא תשאר צלקת

א. מלאכה לצורך חולה שיש בו סכנה. ב. מלאכה לצורך סכנת אבר. ג. תפירת פצע כשיש חשש זיהום. ד. תפירת פצע כאשר יש חשש זיהום. ה. מלאכה תופר באדם. ו. מלאכה קוסר. ז. היתר משום כבוד הבריות. ח. הרופא תופר על דעת עצמו. ט. לנסוע לבית חולים ע"י עכו"ם מפני כבוד הבריות.

א. מלאכה בשבת לצורך חולה

חולה שיש בו סכנה מצוה לחלל עליו את השבת, כמבואר ב**יומא** (פד:) **ובשו"ע** (סי' שכח סעי' ב). ולא רק סכנה ודאית דוחה את השבת אלא אף ספק סכנה דוחה את השבת, וכמ"ש **השו"ע** (שם סעי' ה, וסי' שכט סעי' ג). ואפי' בכמה ספיקות הדין כן, עיי' **בשו"ת יעקב הראשי** (סי' יג), **בערוה"ש** (אף את ה) ו**בש"כ** (פליג הגה ב) ובגליון ק"י.

אלא דנחלקו הראשונים בחולה שאין בו סכנה איהו מלאכות הותרו עבורו, ודעת **הרמב"ם** (פ"ב הי"ח) (לפי המ"מ) ו**הטור** (סי' שכה) דאע"פ דמלאכות דאיו הותרו עבורו וס"ב מותר לעשות עבורו **מלאכות דרבנן** עיי' ישראל. וכן נקט **הרשב"א** (ח"ג סי' ערב) [אמנם דעת **הב"י** (שם) דלדעת הרמב"ם לא הותרה מלאכה דרבנן שיש בה סמך דאין, [ב'] דעת הר"ן (שבת סא. ברי"ף ד"ה גרסינן, ועייש לט: ד"ה ומהא) א"למא דדעה זו. [ג'] דעת **הרמב"ן** (תוה"מ שער המימוש, ושבת קכד: ד"ה הא) דאמריה לנכרי, ומלאכה דרבנן בשינוי שר' לצורך חשאי"ס. ולענין עשיית מלאכה שא"צ לגופא בשינוי לצורך שאבי"ס הארכנו בזה בסי' ד בגליון קס"ט.

ולמעשה **השו"ע** (סי' שכח סעי' יז) כת' דנראה דעת הרמב"ן עיקר דלצורך חשאי"ס מותר לעשות עיי' גוי אפי' מלאכה דאיו, ועיי' ישראל מלאכה דרבנן עיי' שינוי. ומ"מ כת' **הח"א** (כלל סט אות ב) דאם א"א עיי' שינוי ולא עיי' נכרי, סמכין על מקליו ומתירין לעשות מלאכה דרבנן אף כדרכו. והביאו **המ"ב** (שם ס"ח קב).

אלא דנח' הפוסקים אליבא דהסוברים דמלאכה דרבנן בשינוי שריא עיי' ישראל, האם ה"ה מלאכה דאיו שריא בשינוי, דעת **הטור** (שם) **זלא** היתרו מלאכה דאיו בשינוי, וכ"כ **באג"ט** (טורן ס"ק לח אות ה) בדעת השו"ע. וכן דעת **הט"ז** (סי' ק) ו**הפמ"ג** (ע"י ס"ק ג, מ"ז ס"ק כד). וכן פסקו **המ"ב** (ס"ק נד, ס"ק נו, ובשע"ח סי' תצו ס"ק ט), **הקובץ תשובות** (ח"ב סי' כז) ו**השש"כ** (פליג אות ב). אולם **הגר"י** (אות יט) פסק דאף מלאכה דאיו בשינוי שריא, וכן נקטו **האגלי טל** (כנה"ט) מלאכה דאיו אלא לעין שמרדה משום דשוריני דיענא התהלי"ד מלאכה דאיו כלאחר יד קילא מאמירה לנכרי (עיי"ש אות נ"ז וסי' ש"ז אות ה). ולמעשה דעת **הגרש"א זצ"ל** (שש"כ פליג הגה יח) דמכיון דכל אלה הגדולים מותרים, מסתבר דיוכלים ודאי להקל אם א"א עיי' נכרי. וכן פסקו **השבט הלו** (ח"ח סי' צג) ו**האור לציון** (ח"ב פליג הגה ד). ועיי' **רב פעלים** (ח"א אות סי' כ), **בבצל החכמה** (ח"ה סי' ע"ד אות ח) ו**בקצות השולחן** (סי' קלד אות ד סי' ק).

ב. מלאכה בשבת לצורך סכנת אבר

אולם כ"ז בחולה שאבי"ס, אבל במקום "סכנת אבר" דעת **הרמב"ן** (ע"ז כח: ד"ה עין, תוה"מ שער המימוש), **הרשב"א** (שבת קכט: ד"ה וכל, ובר"ת ח"ג סי' רעב), **הראב"ה** (הובא באו"ז הלי' יו"ה סי' רפ) ו**הריב"ם** (סי' שפא), דמותר לעשות מלאכה דרבנן עיי' ישראל אפי' כדרכה, אבל מלאכה דאיו אסורה, דע' כאן לא היתרו **בע"ז** (כנה"ט) מלאכה דאיו אלא לעין שמרדה משום דשוריני דיענא בליבא תלו. וכן דעת **הרא"ש** (ע"ז פ"ב סי' ס) אלא דמספ"ל דשמא רק הותר אמירה לנכרי דהוי שבות דלית ביה מעשה.

אולם דעת **המאירי** (ע"ז כח: ד"ה עין) דאף בסכנת אבר אחד מחללין את השבת במלאכה דאיו. וכן דעת **האגודה** (סוכה קמח ע"ג) דאמרי' בע"ז עין שמרדה מחללין, ומבואר דסכנת אבר כסכנת נפשות. וכ"כ **ר"ת** (הובא באו"ז הלי' יו"ה סי' רפ) דאפי' דאבדון א' מאבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמר גבי מכה של חלל אע"פ שרוב אינם מתים. וכן הוא **בתוס'** (סוכה כו: ד"ה ואפילו).

אלא **שבב"ח** (אות ה' ד"ה ועד) כת' על דברי ר"ת הנ"ל דע"כ לא אתו כפשוטן כי על סכנת אבר לא מחללין. ו**ברש"ש** (שם ד"ה ד"ה) ו**בשפת אמת** (שם ד"ה בתוס') כת' שט"ס הוא בתוס' דצ"ל דסכנת עין (ולא סכנת אבר) כסכ"ה, וכן משמע בפסקי תוס'. וכן נקט **בשבט הלו** (ח"י סי' כה אות ה).

אולם אחר שמצאנו בכמה הראשונים כפשוטן דאף בסכנת אבר מחללין שבת ומהא דע"ז בעין שמרדה ילפינן לשאר איברים, נראה לכאורה דדברי רתס"י אתו כפשוטן, וכי"כ **בשו"ת מלמד להועיל** (ח"י סי' לב) ו**בצפת פנח** (שבת פ"ב הי"ח). וכן מצינו **בש"ך** (יו"ד סי' קנז ס"ק ג) שהביא את דפסק הרמ"ם שם שאדם צריך לתת כל ממנו שלא לעבור על ל"ת, אבל אי"צ למסור נפשו אלא לג' עבירות חמורות. ויצא שם להסתפק במקום סכנת אבר אי דמי לממון או לנפש, ופסק לקולא. [אלא **הפמ"ג** (סי' שכח מ"ז ס"ק ג) כתב ד"ל זה בשאר לא תעשה, הא שבת חמיר לאן]. ועיין לקמן בשם הרופאים.

ולמעשה כבר הכריעו **התשו"ע** (סי' שכח סעי' יז) כדעת רוב הראשונים דמלאכה דאיו לא הותרה לצורך סכנת אבר (בתנאי דליכא חשש סכנת נפשות). אלא דע"כ הפעות הנ"ל הם צירוף להקל בעוד צדדים, וכן נקט **בצ"א** (ח"ח סי' טו פ"י בסוף התשובה, וח"י סי' פט אות ב).

ועיי' **בקצות השולחן** (סי' קלח ס"ק יח), **בחו"ט שני** (ח"ד ע"ז קצט ד"ה ע"ד) ו**בשש"כ** (פליג אות א), שכת' דגדר סכנת אבר היינו סכנת חלק מסוים בגוף האדם, ואפי' אם האבר רק לא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם. ומ"מ יש לידע דע"פ הרופאים רוב סכנת אבר כרוכה בסכנת נפשות, וש"ר שכבר כת' כן בשם **בצ"א** (ח"ח סי' טו פ"י).

ג. תפירת פצע כשיש חשש זיהום

והנה פצע וחתך עמוק פעמים שיש בו משום סכנה עיי' זיהום וכדו', וע"כ מותר אפי' לתופרו בשבת כדי למנוע סכנת נפש. ועיי' **בשש"כ** (פליג אותיות ב, ד יוב) דמ"מ אפשר תמיד לחכות במקרים כאלה במשך עד כג' שעות לפני תפירת החתך, אלא דלפני כן חייבים לנקות את מקום החתך ולכסותו עם גזה סטרילית. אך אין לפצוע לחכות כמה שעות עד מוצ"ש לפני שהולך לחדר מיון שמא עקב העומס לא יתפנה הרופא מיד ויצטרכו לחכות עוד זמן, עיי' (ומרופאים שמענו דבכל גוונא יש להודרו לבית חולים לצורך חיתוי הפצע משום חשש זיהום אפי' אם הפצע נראה נקי, ואין לסמוך על החיתוי הנעשה בבית. ועוד אמרו שבאמת עד שש שעות אפשר לחכות עד סגירת הפצע).

ד. תפירת פצע כשאין חשש זיהום

אולם בגוונא דליכא משום סכנה, אלא דאם לא יתפרו עתה תשאר צלקת שיש בה משום כיעור, יש לדון האם מותר לתפור עיי' עכו"ם או אפי' עיי' ישראל, וכמו"כ יש לדון אף במקום דאיכא סכנה אלא דיש צורך להרבות בתפרים כדי שלא תשאר צלקת, האם שרי למעבד הכי עיי' עכו"ם או אפי' עיי' ישראל.

והיה נראה לדון להתיר דאיכא משום בושח (וכגון שהחתך בפנים וכדו') ע"פ הא דאמרו חז"ל **בברכות** (נט: ו) וכן פסק **במ"ב** (סי' יג ס"ק טו) דגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן אפי' בקום ועשה אף במקום בוין קטן. ואיסור תורה בשב ואל תעשה במקום בוין גדול. ומבואר **בביאור הלכה** (רמ"ע סי' ד"ה בתוך) דאפי' **עבור השני** האיסור נדחה כדי שלא תבגיש. [אלא דע"י **במ"ב** (סי' ש"א ס"ק ח) שכתב בענין כבוד הבריות בשבת דפסקי' דאין דוחה מלאכה שא"צ לגופא כיון דאית לה עיקר מהי"ב ושם מלאכה עליה. ועיי' עוד בזה בגליונות ל"ד, נ"ה, נ"ז וקכ"ה].

ה. מלאכת תופר באדם

והנה אע"פ ד"תופר" מלאכה דאיו היא, י"ל דעל גוף האדם אינו אלא מדרבנן וכמ"ש **בצ"א** (ח"ב סי' יח) דלהלכה העיקר **כהגרי"י אברמסקי** דצ"ל שהשיב בדמנו שאין איסור תורה של תפירה באדם באשר אין דרך תפירה בגוף האדם. ו**הגר"ק שליט"א** (חו"ט שני ח"ד ע"ז קפג) נשאר בצ"ע בזה.

אלא דדעת **הגר"ש זצ"ל** (אשרי האיש ח"ב פל"ו אות מא, פמ"ג אות ד, הגה ד, נשומא ח"ד סי' שמ ס"ק ב ד"ה ואמר) דבתפירה בגוף האדם איכא משום בונה (אלא דכתב שם כדאומר לנכרי ואין ישראל עושה מונה מותר). ודעת **הגרש"א זצ"ל** (שש"כ פליג הגה ס) לחשוש דמלאכת תופר שייכת גם בגוף האדם, ועוד אית ביה משום בונה ומכה בפטיש, אלא דמ"מ מותר להדביק פרפרת על הפצע לשם איחוי שוליו, וכן מותר לתת דבק רפואי דהרי אינו אלא מקרב את קצוות הפצע זל"ז ובמשך הזמן הם מתאחים, עיי' (ולכא"פ צ"ע) דאמאי לא נתייר בתפירה מהאי סברא גופא, ואמנת **בארוחת שבת** (פליג הגה רט) צידדו להתיר מ"מ. שו"מ **בנשמת אברהם** (שם תנ"ף סי' מס' ז ע"ז קפג) ו**הגרש"א זצ"ל** יצא לבאר הטעם (ח"ב ס"ק ע"יש).

ומ"מ אכתי י"ל דאף היכן שנתפר עיי' חוט נשנוט (אלא דהוא דב"ב בעומק דלי' בחלק החיצוני) אף למחמירים ליכא איסור דאיו, דהוי תפירה שאינה מתקיימת דבכה"ג לית לן בה, וכמ"ש **הב"י** (ססי' ש"ה) בשם רבינו יואל וראב"ה (סי' רח) משם רשב"ם, ואע"פ דדבר זה אינו מילתא דפשיטא מ"מ בשעת הדחק כנ"ד אפשר דשומעים להקל, ושוי"מ שכ"כ **בצ"א** (ח"י סי' ח סוף אות ז).

[אלא דע"י **בגינת ורדים** (כלל ג יג יז ד"ה ולכאורה) שכת' דהב"י סותר דברי עצמו לענין הלכה בזה. ועיי"ש **במגיה**. ודעת **המנח"י** (ח"ח סי' לא ד"ה הגה) דנרי' מהשו"ע שלא הביא כלל את דברי רבינו יואל הדכריע לחומר. וכי"כ **השבט הלו** (ח"ה סי' ט). ו**האור הקצה"י** (סי' קמז סי' כב אות ט) כת' דהב"י והגר"ז פסקו להקל בזה, וכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (שש"כ פ"ב סי' רט) (ארוחת שבת פ"א אות הגה טו) ו**הש"כ** (ח"ה סי' טו) ו**הת"ת** (ח"ח סי' ט). ובדעת **המ"ב הלכות** (ח"ח סי' ט). ומצינו **הגרש"א זצ"ל** (ארוחת שבת פ"א אות הגה טו) שש"כ פ"ב סי' הגה רט) שכת' "הת"ת"א נקט לדינא להקל בין בקריעה בין בתפירה שאינה של קימנא". וכן נקט **בצ"א** (ח"ט"ז סי' ו אות ג וח"ב סי' יח אות ד), ו**השבט הלו** (ח"ה סי' ט) כת' דדעת הרמ"א להקל דוקא לענין קורע ולא לענין תופר. ועיי' **במנח"י** (שם)].

[המשך בעמוד הבא]

האם יש איסור הזכרת שם שמים לבטלה בלשון לע"ז

אמרינן בברכות (נד.) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא. ואיתא עוד בתמורה (ה.) דהמוציא שם שמים לבטלה אזהרתיה מאת ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, ואזהרת עשה הוא.

וכתב הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות הל' ט"ו) כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא, ואסור לענות אחריו אמן.

ובהל' שבועות (פ"ב הי"ב) כתב - אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד או באחד מהכנויין, כגון שנשבע במי ששמו רחום ובמי ששמו חנון ובמי ששמו ארך אפי' וכיוצא בהן בכל לשון, הרי זו שבועה גמורה.

וכתב הרעק"א (סי' כ"ה) דמבואר להדיא בדבריו דבנשבע לשוא אף דמזכיר השם בלע"ז הוי בכלל לא תשא. וא"כ וה"נ לענין ברכה שעובר משום לא תשא, אם מברך בלשון לע"ז ג"כ עובר בלא תשא.

ופי"ב מהל' שבועות (ה"י"א) כתב הרמב"ם - ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא אפי' להזכיר שם מן השמות המיוחדים לבטלה אסור אע"פ שלא נשבע. הרי כתוב מצוה ואומר ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה.

וכתב הרעק"א (שם) דמבואר בדבריו שבכנויים ליכא איסורא דמזכיר ש"ש לבטלה, וה"ה בלשון לע"ז. דדוקא לענין ברכה שאינה צריכה דנפקא מאזהרה דלא תשא, חמיר טפי, דגם בלשון לע"ז אסור.

וכדבריו נקט האחיעזר (ח"ג סי' ל"ב) דאע"ג דלענין שבועה וברכה שאינה צריכה איכא איסורא אף בלשון לע"ז, מ"מ איסור הזכרת ש"ש לבטלה ליכא בלשון לע"ז. והסמך דבריו על דברי הנמוקי" (נדרים א:) שכתב גבי הזכרת השם לבטלה - ודעת הגאונים ז"ל דה"ה על הכינויין היה צריך לנדותו לפי שעבר על דברי תורה,

דהכי אמרינן בתמורה את ה' אלהיך תירא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה וכו'. וכתב הריטב"א ז"ל נראה דברים שאין נידוי אלא בהזכרת השם או כינוי הידוע של אלי"ף דל"ת וכיוצא בו מן השמות המיוחדים, אבל לא על המזכירו בלע"ז או שאר לשונות, אלא גוערים בו. עיי' (וביאור האחיעזר דמ"ש הנמוקי" בשם הגאונים דה"ה על הכינויים, כוונתו ג"כ על שמות המיוחדים, ומכוון מה שהביא אח"כ דברי הריטב"א שכתב דבעינן כנויין של שמות המיוחדים, דאלי"כ הי"ל לפרש דהריטב"א לא

ס"ל כגאונים. וכדבריהם כתב העמק שאלה (שאלתא ניג ס"ק ב) דשלא במקום ברכה ליכא איסור להזכיר ש"ש בלשון לע"ז ובכנויין.

וגדולה מזאת מצינו בפנ"י (ברכות יב. בתוס' ד"ה לא לאתווי) דס"ל דאף בברכה ליכא איסורא דלא תשא בהזכרת השם בלשון תרגום. וכ"כ לדינא ערוך השולחן (סי' ר"ב ס"ג), הא"א מבוטשאטש (אור"ח סי' ר"ט), החסד לאלפים (סי' קס"ז סי"ב) והרב פעלים (אור"ח ח"ג סי' ז, וכן אח"י פרשת נשא הלכה טו).

אולם הגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ג סי' ד) יצא לחלוק על דבריהם כיון דאיסור ברכה הוא משום הזכרת ש"ש לבטלה, ואיסור זה ישנו בין שמזכיר בלשון הקודש בין בשאר לשונות. וכ"כ בסי' פ"ה (ס"ג) דשמות המיוחדים לקב"ה בלשון חול, דהיינו שם שהקב"ה נקרא בפי כל עם ולשון שיהיה (כגון גא"יט בל"א, או בוג"א בלשון פולין ורוסיא), אף שאין קדושה באותיות כתיבתם ומותר למוחקם, מ"מ לכמה דברים דינם כשמות שבלשון הקודש,

ו. מלאכת קושר

אלא דאכתי יש לרזן מצד מלאכת "קושר", שהרי על כל תפירה עושים קשר בראש החוט, והנה בתורה ה'יולדת' (פליד הגה לה אלו) כתב ודבקשיתו חוט התפירה אף שאינו עשוי להתקיים לעולם (כי לאחר כמה ימים יתרחק חוטו) מ"מי חייבים עליו כמבואר בכפות תמרים (סוכה לג. ד"ה ואמאי) ע"פ רש"י שא"פ לקשור הלולב אלא רק לזי ימים מ"מי אם אינו חושש להתירו חייב משום קושר, ע"כ. ועיי' דף אה' החוט נמש א"ע"פ דלעת הרמב"ד (שבת פ"י ה"ג) אין קשורה בחבל גמי שסוף התייבש, וכן פסק בהית מ"מי כיון שהחוט הוא נמש תוך חלל הגוף והוא הגורם למסתורו מסתבר דחייב על קשירתו, ודומה לכותב על בשר האדם דחייב א"ע"פ שחמימותו בשרו מעברת תוך חלל הגוף לאחר זמן כמבואר ברמב"ם (שם פ"א), ע"כ. וכן דעת הגרי"א זצ"ל (ש"א מהד"ב סי' שם ס"ק א) והגר"ק זצ"ל (שם ח"ב ע"מ רב). (ודברים אלו שייכים גם לענין מלאכת תופר הנ"ל).

אולם היה מוקם לרזן דלא דמי זה לכותב על בשרו, דהכא הרי החוט גופא עשוי במיוחד לכך שימס ואינו בגדר של קיימא כלל, וכ"כ בספר איל משולש (ע"מ קלו אות ה' ד"ה אמאי) דבתפריס לתפירה לארבע ניתוחים והם נמסים מאליהם, הרי"ז מלאכה שאינה מתקיימת ופטור. ובלא"פ מציינו בהה"ח (סוכה לג.) שהוכיח דלעת הרמב"ם דלא כרש"י הני"ל ובהכ"ה בכלל תפירה שאינה מתקיימת ופי"א. ודעת הגרי"א זצ"ל (מנח"ש ח"ב סי' לד ס"ק לב ונש"א שם ס"ק א ואת 1) דקשר עושים הרופאים בחוט התפירה של חתך או של ניתוח אין דינו כקשר של קיימא א"ע"פ שנשאר במשך כ"י ימים ואח"כ חותכין את החוט בלי להתיר את הקשר. ועיי' במהרי"ל דיסקין (קו"א אות לה) דקשר שאינו עשוי להתירו לעולם אם אינו צריך לו לקשר אח"כ לא חשיב על קיימא. וכן פסק ב"מ (ח"ב סי' יח). [ועיי' בגמשת אברהם (תנ"י שם ש"ס א ואת 2) בשם הגרי"א זצ"ל דבכה"ג יש להתיר הקשר כמש"מ ע"כ].

ברט שבתך כולל בתוכו שיש בהם חשש זיהום הרופא אינו תופר כמה דנתיב ב"ב אלא עושה תחיבה א' וקושר דא' וקושר דא"ו, והותך ושוב תוחב במקום אחר וקושר כל תפר בפניו (אבל כגמ' תוחב דב"ב עושים תפירה ממשכת), וא"כ י"ל דאין כאן מלאכה מה"ת ע"פ דלעת הרמ"א (וי"ד סי' ש' ע"מ ב) דס"ל דאף ככה"ג אין חייב עד שיעשה ב' תחיבות ויקשור ראשי החוט. וכן משמע במ"ב (סי' ש"מ ס"ק כז). אלא דלעת השו"ע (וי"ד ש"ס) להחמיר אין ככה"ג. מיהו שו"ר שהסתפק במ"ב (מוסד שבת תופר אות 1) "ואני מסופק בתופר תפירה א' ושאני חייב, אם תופר תפירה א' במקום א' ותופר תפירה שניה במקום אחר באותו בגד, אם הוי כשתי תפירות, או אפשר דבמקום א' צריך שתי תפירות". ועיי' בספר בנין שבת (תופר פ"ב אות א) שכת' לפטוש פסקו של המ"ח לקולא ע"פ מהרי"ל קורקוס (כלאם פ"י הכי"ד ד"ה והיות נכו). ומשום חצי שיעור י"ל דליכא דחי' כחצי מלאכה, ע"ב בגליון צ"ח ובארחות שבת (רש פ"א).

ואף אם נימא דאיכא משום קשר של קיימא ככה"ג, אכתי יש לרזן בדבר, דהנה דלעת הרמב"ם אין איסור קושר דא"ו אלא בשתי תנאים שיהיה קשר "של קיימא" וקשר "של אומן", וכותיבה פסק השו"ע (סי' ש"מ א' א) אבל הרמ"א חושש דאיכא משום קושר דא"ו אף אם הוי קשר אומן, וכבר נטו הרבה פוסקים דקשר אחד בראש החוט אינו מעשה אומן, הלא המה החות יאיר (סי' קמג), הנשמת אדם (כלל כח ס"ק א), המנ"ח (תופר אות א) והאבני"ז (סי' קפח אות ד). ואנ"פ שדעת המ"ב (ס"ק טו, ובח"ל ד"ה דינו) להחמיר בזה, מ"מי בשעת הדוחק כבני"ד חזי לצרופי דעת המקילין לשאר צדדים הנ"ל. ונתיב הנבחרת ישראל (כפולת שבת אות כ), בקשו"ע (כלל ח' אות א) ובפוסק השלחן (סי' קכג ס"ק ח). ושעמונו מרופאים שבד"כ על כל תפר עושים "קשר ע"ג קשר" עיי' שתי קצוות של החוט. וקשר זה אינו בודאי שהוא בכלל קשר אומן כמבואר ברמ"א (סי' ש"מ א' א) ובמ"ב (שם), ולדעת החזו"א (סי' נב ס"ק יז ד"ה כתב) אינו בכלל קשר אומן כלל.

[ואנ"פ דפעמים עושים כמה קשרים של זה מ"מי דעת הגרי"א זצ"ל (ש"ש ח"ג פט"ו הגה הגה קעב) דאכתי דינו כקשר ע"ג קשר. והנה בתוכית החוט ליכא משום מחתך דא"ו אם אינו מכוון למדה מדויקת. ועוד דב"ב (אף התפירה חותך את החוט, ע"ב במ"ב (סי' קט"ג ס"ק יז). וכן ולפעמים (כגון אחר ניתוח) עושים במקום תפריס הידוקים ודעת הגרי"א זצ"ל (ש"ש כ"ח ס"ק טו-יז, במלואים, שולחן שלמה סי' ש"מ ס"ק טו אות ד) (ושם לא מייירי בגוף האדם) דאפשר דחשיב כמדביק ניירות דאסור משום תופר, והמסיר חשיב כקורע את חוט התפירה. והגר"א זצ"ל (אבני ישעיה ח"ד סי' סב) ס"ל שיש להחמיר בדבר. וכן נקט בחוט שני (ח"א ע"מ קלו ד"ה מהדק, וע"מ קלט אות יג). ודעת בעל השבט הלוי (תורת המלאכות סי' ט"ד ובספר) דיתכן שיש בזה איסור דא"ו כיון שנועשה לקיום (ושם לא מייירי בגוף האדם)].

ז. היתר משום כבוד הבריות

ולפי כל הנ"ל יש לצדד בשעת הדחק גדול מפני כבוד הבריות להתיר תפירה שלא יאשר צלקת (אם ליכא עכו"ם), עיי' לעיל אות ד' (ועיי' עוד להלן שא"פ במקום מלאכה דא' מותר אמירה לנכרי במקום כה"ב). ושו"ת מהגר"א זצ"ל (ש"ש סי' ס"א א' מס' א) שנשאל לענין בחורה שיש לה חתך עמוק בפנים ואין בו כל סכנה, ויש חשש שאם לא יתפרוהו תשאר לה צלקת לא יפה שתקשה עליה להשתדך, והדבר אף לעול לגרום לדכאון נפשי רציני בעתיד, האם מותר לתפור החתך בשבת. והש"ב (הרשב"י) דאין לעבור על "איסור תורה" רק מותר לקח מרופא נכרי שתופר את הפצע (ואולי לשיטת דו"ש להחמיר לענין תופר האדם). אלא דינא להסתפק בספרו מנח"ש (תנ"י ש"מ א' א) ובמ"ב (סי' קכ"ג ס"ק טו) שצריך לתפור את הפצע משום חשש זיהום, ודי לו במספר תפירות מסויים, ורוצים להוסיף עוד תפירות כדי שלא תשאר צלקת, וצידד יותר להתירא אף עיי' ישראל, דכיון שהותרה עצם התפירת הפצע משום חשש זיהום שיש בו פיקו"ש יש להתיר לעשות את בצורה הטובה ביותר, וכעין מה שמצינו במילה דכ"ז שלא יפרש חורר אף לצייצן שאינם מעכבין את המילה. וכן יש לצרף דעת המגיד משנה שמותר לעשות כל צרכי חולה שיש בו סכנה אפי' לצורך דברים שאינם בהם משום סכנה, וכן דעת הסוברים דליכא תופר אדם. וכן הוא בקובץ הערות (בממת סי' יח ס"ק ו-ז), וכן פסק במנוחת אהבה (ח"א פכ"א אות ח).

ח. הרופא תופר על דעת עצמו

מעשה יוצא דאיכא חייב טלפול בחתך שיש בו משום סכנה (כגון מחמת תופר זיהום) אף עיי' ישראל (אם א"א עיי' עכו"ם), עיי' במ"ב (סי' עכו"ם), ואם אין בו משום סכנה אלא דא' יתפרו לא יתפרו צלקת שיש בה משום כבוד הבריות של ממש, מותר לטפל בה עיי' עכו"ם, ואם א"א אלא עיי' ישראל לדעת הגרי"א זצ"ל אסור לתפור, אמנם לדעת המקילין הני"ל, אין תופר באדם י"ל לשיטתם דשרי לטפל אף עיי' ישראל, וזה עיי' צירוף כל צדדים הנ"ל (ובמה דאפשר יש לעשות בשנינו. ודעת הגרי"א וייס שליט"א דבשעת הדחק כזו מיתקן דתופר באדם אינו אלא מדברגן (ואף ללא טעם דכבוד הבריות שרי) לזי כל נזק בלתי הפיך בא' מאבריו כגון זה בכלל סכנת אבר והותר עבורו מלאכה דרבנן אף עיי' ישראל. [וא"ל דכן הדין למי שנקטעה לו אצבע וצריך השתלה, דהרי בהשתלה מחוץ לפעולות הנ"ל מחתתים בבשר כדי לראות זרימת דם ע"מ לדעת שניגועו לבשר אין צורך חיבור האצבע, וזה בכלל מלאכה שא"פ לגופא אף לדעת החזו"א (ע"ב בש"ש פ"ב הגה קנח) כי לא צריכא את הדם כלל אלא למצוא מקום על בשר החי, עיי' בהנה את אילו היה בזה משום מלאכה שצריכה לגופא יש לרזן להתירא כיון דעתה איכא מצב של פקו"ש, ובגוונא דצריך לתפור הפצע מחמת חשש זיהום שוב מותר לבצע הטיפול ההשתלה א"ע"פ שיש בה ריבוי מלאכה, לא במעילא ל"מ"ד שבת הותרה מפני פקו"ש י"ל להדין כן, אלא אף ל"מ"ד שבת הדחיה מפני פקו"ש י"ל דבכה"ג נמי שרי, ועדיף זה מהא דס"ל למגיד משנה הנ"ל כי הפעולות הנוספות הם מוכרחות לצורך הטיפול, ועיי' במנח"ש (ק' סי' ז ע"מ אות ו' ד"ה אף שהלכות שבת). ושו"ת שכן פסק הגרי"א זצ"ל (נשמת אברהם או"ח סי' ש"מ ס"ק 41 ווי"ד סי' ש"ס ס"ק [א].

ואף לדעת המחמירים בזה, הרי בהרבה מהמקרים הרופא המטפל בע"ה אינו שתו"מ, ועיי' אם עושה מדליה תפירה שאינה מוסכמת להיתר ליכא משום לפני"ע, כמבואר במנח"ש (ק' סי' ז ע"מ אות ג) (וכמו שבארנו בס"ד באריכות בגליון כ"ז). ועוד דהרי יש שיתרין לעשותה וא"כ לא שייך משום לאו הנ"ל (עיי' בגליון קנ"ו) ועיי' עוד צדדים בענין לאו דלפני"ע בגליון קט"ז.

[ולענין הרכבת המזרק בשבת לצורך הרדמת המקום. דעת המנח"ח (ח"ה סי' כ"ז), הגרי"א זצ"ל (אורח"ש פ"ח הגה קה, ועיי' ה"ל שבת בשבת פט"ו הגה ע"ד), הגי"א (ח"ה סי' מ"ג, חט"ו סי' י"ז, חט"ו סי' ז') והארחות שבת (פ"ח אות ע"ב), דמותר להרכיב מזרק חד פעמי ואין בזה איסור, משום שהרכבה היא רפוייה. אולם הגרי"א זצ"ל (מנח"ש ח"ב סי' פ"ג) ובהנה"א כתב דלדעת החזו"א יש לחוש בהרכבת המזרק לאיסור תורה, כיון שרק עיי' הרכבת שני החלקים יחד הרי"ז נעשה ראוי לשמוש. ובאור לציון (פ"ח פ"ד אות יט) מחמיר בזה. והש"פ (פ"ב אות ט) כת' דהיכן דאי"א יש מקום להקל. ובזריקה הניתנת בני"ד לצורך הרדמה אין לחוש לאיסור של הוצאת דם כי אינה ניתנת לתוך הוריד, עיי' בש"ש (פ"ב אות נח ופ"ג אות ז').

ט. לנסוע לבית חולים ע"י עכו"ם מפני כבוד הבריות

והנה אין היתר לנסוע עיי' ישראל להגיע לבית החולים, משום טעם דכבוד הבריות. אלא דיש לענין האם שרי עיי' עכו"ם. האם נימא דמלאכה דא"ו עיי' נכרי כיון שחייב איסור דרבנן מ"מי במקום כה"ב שאר איסורים דרבנן (כמבואר לעיל באות ד') או דלמא חמיר טפי. ובאמת בשואל ומשיב (מר רב ח"ב סי' פ"ג) מבואר דשרי ככה"ג. וכדבריו פסק הכה"ח (סי' תרי"ג אות נח). ולפ"ש במ"ב (סי' ש"ב ס"ק ו' ושע"ה"י אות מד) משמע דדוקא דמלאכה דרבנן מותרת עיי' נכרי במקום כה"ב, שהרי כתב להתיר אולם בטיט יבש שעל בגדו עיי' עכו"ם מפני כה"ב, כי הוא י"שבות דשבות. אולם אפשר דלאו דוקא קאמר דהרי המ"ב (סי' ש"ב שע"ה"י אות ג') גופא נ"ל להתיר מלאכה דא"ו בשנינו אפילו עיי' ישראל מפני כבוד הבריות, א"ע"פ שחמירא מאמירה לנכרי (עיי' בחזו"א (סי' נו ס"ק ד), וא"כ ק"ו דשרי אמירה לנכרי במקום כה"ב. וכן צידדו להתיר במלכים אמניך (להגרי"י זיב"רשטיין פ"ח הגה כ"ט פ"ח הגה ה') ובארחות שבת (פ"ב הגה קנח), ועיי"ש שהביאו שכן כתב במקור חיים (לח"ו סי' י"ד). ועיי' בש"ש (פ"ח הגה כה) בשם הגרי"א זצ"ל עוד טעם להתיר עכו"ם בנ"ד.]

מ. מסקנא דינא -

העולה לדינא, א"ז מי שנפצע או נחתך חתך עמוק, פעמים שיש בזה משום סכנה מחמת חשש זיהום וכדו'. ועל כן מותר אפילו לתפור החתך בשבת כדי למנוע סכנת נפש, ואף על ידי ישראל מותר, א"כ אפשר לעשות על ידי עכו"ם ללא חשש סכנה. ב' באופן שאין חשש זיהום (כגון שבבית חולים עשו חיטוי יעיל וכדומה), אלא שאם לא יתפרו החתך תשאר צלקת שיש בה משום כבוד הבריות, מותר לתפור החתך ע"י עכו"ם, ואם אי אפשר אלא עיי' ישראל, י"א שאין להקל, ויש חולקים. ומ"מי אף למחמירים אם יש איסוריות תוחב כבר (פרפר) או נוזל תרסיס (ספריל) המיוחד לכך, ואם חתך קטן. ג' אף המיוחד כדי לאחות פצעים שכאלו, מותר להשתמש בהם (אם די בזה) א"ע"פ שאין סכנה בדבר, ואפי' הוא חתך קטן. ד' אף שידוע שהרופא המטפל בע"ה אינו שומר תורה ומצוות, ובדרך כלל תופר מעצמו (שהרי כן דרכו לטפל בחתכים כאלו) ועושה כן אף שאין סכנה בדבר, מ"מי א"ז הימנע מלפנותו אליו לטיפול בשעת הצורך ואף אין צריך למחות בידו ואין בזה משום לפני"ע. [ומ"מי במקום שאין חשש זיהום, איסור לנסוע לבית החולים על ידי ישראל על מנת לתפור החתך בשביל שלא תשאר צלקת].

כגון לענין שבועה ולענין הזכרת ש"ש לבטלה. [ואף השדי חמד (מכתב מחזקיהו ע"מ קי"ד) לצא לפקפק על דברי הפנ"י הנזכרים די"ל דאפי' בלשון תרגום איכא משום מזכיר ש"ש לבטלה (ודוחק לפרש כוונתו) דהוי ש"ש לבטלה דוקא אם מזכירו בדרך ברכה, אבל לא בהזכרה בעלמא].

וכן בתשובת פרי תבואה (לג"ר יהודה ליב מרגליות - ח"ב סי' ס"ו) אחר שהביא דברי הפנ"י כתב דאין דלדעתו אין דבריו מוכרחים, דקצת הגדולים פ"י דאפי' בלשון חול שייך ש"ש לבטלה. והובאו דבריו בפת"ש (וי"ד ש"כ"ח ס"ק א').

וכ"כ לדינא החיי אדם (הל' ברכות כלל ה') - המוציא ש"ש לבטלה עובר על מצוה עשה את ה' אלהיך תירא וכו', ולא שם המיוחד בלבד אלא כל השמות שאינם נמחקין המיוחדים שלמו הגדול ב"ה. ואפי' בכל לשון אסור.

וכן העלה לדינא המשנ"ב בסי' פ"ה (ס"ק ט) דשמות שאינם נמחקין הנאמרים בלשון לע"ז, כגון גא"ט בלשון אשכנז, או בוגא בלשון פולין ורוסיא, דינם כשמות בלשון הקודש לענין הזכרת ש"ש לבטלה. (וציי' בשער הציון (סי' ט"ו) להגות יש נחל"ק).

וחזר על דבריו בסי' רט"ו (ס"ק י"ט) וכתב דאם הוציא השם בלשון לע"ז לבטלה דהיינו שלא בדרך שבח והודאה ג"כ יש איסור (אחרונים).

ועיי' באג"מ (או"ח ח"ד סי' מ' ס"ק כ"ז) דכתב דאם נימא כהש"ך ביו"ד כהש"ך ביו"ד סי' קע"ט ופולין ורוסיא, מותר בלשון אשכנז, ובגו בלשון ס"ק י"א דגאט בלשון אשכנז, ונימא שכמו כן מותר גם להזכירו בחינם, י"ל דגם לשון רחמנא שהוא בלשון ארמי מותר למחוק ולהזכיר על חינם. אבל החו"י שהובא בגליון מהרש"א בסי' קע"ט ובפ"י סי' רע"ו ס"ק י"א שאוסר למחוק, הא מסתבר דאסור גם לאומר בעלמא שלא לברכה. ועיי' במשנ"ב סי' פ"ה ס"ק י' דשם בלשון לע"ז כגון גאט בלשון אשכנז אף ששם זה אין בו קדושה באותיות כתיבתו ומותר למחוקו (שהוא כהש"ך), מ"מי יש בו משום בזיון בהזכרתו במקום הטנופת, והוא מהגר"ז שם ס"ג. וכן נהוגים לענין הזכירים לבטלה שמות השי"ת בלשון לע"ז.

ולמעשה מאחר דנח"י בזה הפוסקים וודאי דיש להזהר בדבר. ובפרט דאף הריטב"א דס"ל דליכא איסורא בהזכרת השמות בלשון לע"ז, כתב דגוערין בו.

[כתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

שבת קדש - קריאת התורה (ד)

הזהירות מלדבר בשעת קריאת התורה - 'והנה כל זה הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים המפקירין את נפשם ומספרים בשיחה בטלה בעת הקריאה, אם בין גברא לגברא שהספר סתום אסור לספר עם חברו (ולכמה פוסקים אסור אפילו בדברי תורה) כמה יגדל האיסור בעת שהספר פתוח, שבזיון הוא כשמסיר אזנו מלשמוע דבר ה' וגדול עונו מנשוא... ולבד זה מצוי כמה פעמים חילול השם עיי' זה ברבים... וגם תפילתו משמוע עובר זה לפני ה' כדכתיב 'מסיר אזנו כבוד לתורה וכמו שנאמר כי מכבדי אכבד'. (ביאור הלכה סוף ס"ק קמ"ו)

- ... ומה גם שלא לדבר איזה שיחה בעת קריאת הפרשה, ר"ל מענישו הגדול המבואר בהר הקדוש... לכן ראוי לאדם לחוס על נפשו היקרה ולהזהר מאד באזהרת הזהר הקדוש הנ"ל. (יסוד ושרש העבודה ח, ט)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"